En bokanmälan

Av t f försäkringsrättsassessorn Monica Karlsson Dohnhammar sekreterare i socialavgiftsutredningen.

Kenneth Bratthall och Anna Märta Stenberg. *Lagen om allmän försäkring. Lagtext och kommentarer,* Liber Förlag, Stockholm 1984, 624 sidor, ca pris 373 kr.

Under försommaren har det kommit ut en lagkommentar som i vissa stycken är av stort intresse för läsarna av denna tidskrift. Av särskilt intresse är avsnitten som berör arbetstagarbegreppet nämligen 3 kap. 2 §, 11 kap. 2—3 §§ samt 19 kap. 1 §, lagen om allmän försäkring (AFL) i dess lydelse före den 1 januari 1982 samt socialavgiftslagen.

Kenneth Bratthall är domare och Anna Märta Stenberg chefsföredragande i Försäkringsöverdomstolen.

Stort behov av lagkommentar

Med tiden har behovet av en ny kommentar blivit uppenbart, ett förhållande som enligt Bratthall och Stenberg accentuerats genom de ändringar i processordningen som genomfördes under år 1982.

Fr o m den 1 april 1982 överklagas riksförsäkringsverkets beslut rörande arbetsgivaravgifter (arbetstagarbegreppet) hos kammarrätten i Stockholm med regeringsrätten som slutinstans.

Beräkning av pensionsgrundande inkomst (PGI) inom den allmänna tilläggspensioneringen utförs av de lokala skattemyndigheterna. Dessa fattar också såsom första instans beslut rörande underlaget för egenavgifter. Besvärsordningen i fråga om pensionsgrundande inkomst och beräkning av underlag för egenavgifter är fr o m den 1 april 1982: lokal skattemyndighet — länsrätt — kammarrätt — regeringsrätten.

Kommentarens disposition

Kommentaren innehåller det väsentligaste från förarbetena till AFL samt hänvisningar till rättsfall. Rättsfallen fördelas på *äldre* rättsfall, (referat före år 1972) *referat* (efter år 1972 meddelade domar av försäkringsdomstolen/försäkringsöverdomstolen, samt fr o m år 1979 även referat från försäkringsrätterna) och *notisfall.* Med notisfall avses domar av försäkringsdomstolen/försäkringsöverdomstolen vilka inte refererats men ändå anses vara intressanta. Notisfallen har hämtats dels från domstolens s k X-register och dels från chefsföredragandens rättsfallssamling. Under tredje och elfte kapitlen i kommentaren hänvisas det i huvudsak till framställningen under nittonde kapitlet

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:22:41

(arbetstagarbegreppet). Under rubrikerna inkomst av förvärvsarbete resp. inkomst av anställning har dock en del rättsfall nämnts. Nyss nämnda begrepp ligger ju mycket nära arbetstagarbegreppet.

Arbetstagarbegreppet

Arbetstagarbegreppet är inte definierat i AFL. Vägledande för tolkningen är den praxis som har utbildats vid tillämpningen av de inledningsvis nämnda lagrummen. Bratthall och Stenberg framhåller att arbetstagarbegreppet numera för försäkringskassorna och försäkringsdomstolarna kommer att bli aktuellt enbart i ärenden som gäller sjukpenninggrundande inkomst (SGI). Eftersom samma arbetstagarbegrepp har avsetts gälla inom SGI, PGI och avgifter framhåller författarna, med rätta, att studium av praxis bör innefatta domar på alla tre områdena. Det finns ett stort antal rättsfall vad gäller arbetstagarbegreppet i avgiftsmål medan det inom de båda andra områdena endast finns ett fåtal.

Under 19 kap. 1 § har författarna i ett särskilt avsnitt redogjort för bakgrunden till det socialförsäkringsrättsliga arbetstagarbegreppet. De framhåller att en betydelsefull utgångspunkt för bedömningar i praxis har varit att man på socialförsäkringssidan eftersträvat att arbetstagarbegreppet bör tillämpas på samma sätt såväl på avgifts- som på förmånssidan. I vissa hänseenden föreligger inte några skillnader i betraktelsesättet vad gäller ansvar för sociala avgifter och skatter. Så har t ex åberopande av entreprenadavtal och sysselsättande av s k grå eller svart arbetskraft under olika bolagsbeteckningar inte godtagits.

Efter denna slutsats anför författarna:

”Däremot har bevakningen av att den som är arbetstagare garanteras sin lagfästa rätt till vissa sociala förmåner vid tillämpningen givit resultat som avviker från reglerna på skatteområdet i sådana fall där endast vissa formella omständigheter eller registreringar åberopats till stöd för påståendet att en arbetspresterande part är en självständig företagare. Tolkningen av arbetstagarbegreppet inom den allmänna försäkringen måste emellertid vid en jämförelse med skatteområdet ses mot bakgrund av förhållandena vid tillkomsten av tilläggspensioneringen samt med beaktande av de tillämpande myndigheternas under åren erhållna erfarenheter av olika konstruktioner i syfte att undgå arbetsgivaravgifter.

En annan viktig utgångspunkt för bedömningen av arbetstagarbegreppet inom den allmänna försäkringen — som i betydande utsträckning modifierat hänsynstagande till omständigheterna i enskilda fall — har varit nödvändigheten av schablonartade bedömningsmetoder”.

Relativt utförligt återges härefter vissa uttalanden rörande arbetstagarbegreppet, hämtade från bl a förarbetena till AFL. I redogörelsen poängteras också vad som sagts om lekmannaledamöternas ställning och uppgifter i den högsta instansen.

I en kritisk sammanfattning pekar Bratthall och Stenberg bl a på att vid tillkomsten av socialavgiftslagen och vid överflyttningen fr o m april 1982 till de allmänna förvaltningsdomstolarna av mål om arbetsgivaravgifter gjordes inte

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:22:41

några materiella ändringar i de regler som bildar utgångspunkt för bedömningen av begreppet arbetstagare.

Slutord

För de som har att tillämpa AFL är det mycket värdefullt med redovisningen av rättsfall eftersom dessa eljest är svåråtkomliga för den som inte arbetar inom socialförsäkringsområdet. Försäkringsdomstolarna publicerar ju inte sina avgöranden på samma sätt som t ex kammarrätterna och regeringsrätten. Redovisningen av notisfallen är särskilt värdefull för dem som har att biträda med rådgivning eller biträda i socialförsäkringsprocesser. För utförligare rättsfallsredovisning hänvisar visserligen författarna till den kartläggning av praxis rörande arbetstagarbegreppet som görs inom ramen för socialavgiftsutredningens arbete och som ännu inte publicerats.

Jag uppskattar och beundrar det omfattande arbete som måste ha lagts ned på kommentaren.

Vad som möjligen kan sägas saknas, för att få en fullständig bild av det socialförsäkringsrättsliga arbetstagarbegreppet, är rättsfall rörande begreppet ”lön i pengar” samt ytterligare belysning av begreppet förvärvsarbete. Det hade varit intressant att få ta del av Bratthalls och Stenbergs uppfattning i nu nämnda hänseenden eftersom dessa frågor nu prövas av kammarrätterna och regeringsrätten.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:22:41